

PREKOMJERNA UPOTREBA INTERNETA, ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM I OSOBINE LIČNOSTI*

Gorana Rakić-Bajić

Državni Univerzitet u Novom Pazaru
Vuka Karadžića bb, 36300 Novi Pazar
Srbija
bundevisa@gmail.com

Vladimir Hedrih

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet, Departman za psihologiju
Ćirila i Metodija 2, 18000 Niš
Srbija
vladimir.hedrih@filfak.ni.ac.rs

Sažetak

Cilj rada bilo je ispitivanje povezanosti prekomjerne upotrebe interneta s grupom sociodemografskih faktora, zadovoljstvom životom i osobinama ličnosti. U tu svrhu, uzorku od 186 korisnika interneta iz Srbije različitog spola i godina zadani su Big Five Inventory (BFI), Skala zadovoljstva životom i Skala poremećaja upotrebe interneta, te prigodno konstruiran upitnik kojim su mjerene određene sociodemografske varijable. Rezultati su pokazali da su srednje obrazovani, nezaposleni i neoženjeni muškarci skloniji prekomjernoj upotrebi interneta u odnosu na ostale ispitanike. Dobivena je povezanost prekomjerne upotrebe interneta s više osobina ličnosti, međutim kada se promatraju nezavisni doprinosi objašnjenju fenomena, jedini statistički značajan prediktor fenomena iz grupe osobina ličnosti je Savjesnost. Ova osobina ima i najveću pojedinačnu korelaciju s prekomjernom upotrebom interneta od osobina ličnosti. Kada je zadovoljstvo životom u pitanju, podaci su pokazali da veza ovog konstrukta s prekomjernom upotrebom interneta nije direktna, već se ostvaruje posredno preko Savjesnosti kao medijatora.

Ključne riječi: prekomjerna upotreba interneta, zadovoljstvo životom, osobine ličnosti, odrasli

* Nastanak rada djelomično je financiran sredstvima Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije u okviru projekta osnovnih istraživanja broj 179002.

UVOD

Posljednja dva desetljeća karakterizira ubrzan razvoj informacijskih tehnologija i povećana dostupnost računala, a time i znatno povećana mogućnost njihova prekomjernog korištenja i eventualnog negativnog utjecaja na mentalno zdravlje. Promatrano s aspekta ljudskih potreba, internet pruža različite mogućnosti njihova zadovoljenja. Socijalne mreže pružaju mogućnost zadovoljavanja afilijativnog motiva, potrebe za prihvaćanjem, ljubavi i samopotvrđivanjem, dok igranje online-igrica zadovoljava potrebu za postignućem. Također, internet kao izvor znanja i različitih informacija zadovoljava potrebu za proširivanjem vlastitog znanja i radoznalosti. Osim neospornih prednosti interneta, uočavaju se i negativni aspekti njegove upotrebe, te se proučavanje prekomjerne upotrebe interneta izdvaja kao novo područje psiholoških istraživanja koje pokušava odgovoriti na suvremene trendove i prati zahtjeve ubrzanog tehnološkog razvoja.

Prva znanstvena ispitivanja prekomjerne upotrebe Interneta, odnosno ovisnosti o internetu imala su za cilj utvrđivanje skupa simptoma koji opisuju ovu pojavu, da bi se zatim interes istraživača proširio i na ispitivanje zajedničkih karakteristika osoba koje prekomjerno koriste internet, te se ispituju vanjski validacijski kriteriji poput crta ličnosti, elemenata iz prošlosti ovisnika ili tendencije u razvoju. Dosađajna istraživanja (Young, 1998; Beard i Wolf, 2001) rezultirala su formiranjem kliničke slike i određivanjem dijagnostičkih kriterija ovisnosti o internetu, te je u tijeku uključivanje ove pojave kao zasebnog poremećaja u najnoviju klasifikaciju mentalnih bolesti.

Istraživanja specifičnih karakteristika osoba koje prekomjerno koriste internet pokazala su da su to osobe sklone fantaziranju, stidljive, socijalno anksiozne, fobične i nezadovoljne svojim socijalnim statusom (Hamburger, Ben-Artzi, 2003). Više studija (Shotton 1991; Yang, Tung, 2007) potvrdilo je povezanosti sniženog samopoštovanja i pretjerane upotrebe interneta. Hamburger i Ben-Artzi (2000) utvrdili su da su ekstraverzija i neuroticizam značajni prediktori povećane upotrebe interneta. Ha (2007) je utvrdio da su visoko izbjegavanje, niska self-usmjerenost, melankolija, niska suradljivost i visoka self-transcendentalnost u korelaciji s prekomjernom upotrebom interneta. Hinić (2008a, 2008b, 2008c) navodi da novija istraživanja sugeriraju da introvertirane osobe, kao i one s neurotskim crtama ličnosti, vide mogućnost iskazivanja svoga "pravog ja" isključivo u zajednicama na internetu, dok ekstravertirane osobe tu mogućnost vezuju više uz tradicionalnu vrstu socijalne komunikacije.

Postoje i istraživanja koja nisu potvrdila povezanost osobina ličnosti i upotrebe interneta. Peris i suradnici (2002) su ispitujući karakteristike osoba koje koriste chat utvrdili da su ove osobe zadovoljne realnim socijalnim odnosima, sklone iniciranju i održavanju različitih oblika socijalne interakcije, te da ne postoji značajna razlika među rezultatima ispitanika koji koriste i koji ne koriste chat na skalama ekstraverzije, neuroticizma i psihotocizma upitnika EPQ. Peter, Valkenburg i Schouten (2005)

utvrdili su da stupanj introverzije, odnosno ekstraverzije adolescenata ne utječe direktno na formiranje prijateljstava putem interneta i da se eventualno može govoriti o posrednom utjecaju ove dimenzije preko spremnosti da se iznose intimni podaci o sebi i frekventnosti online komunikacije – ekstravertirani adolescenti pokazivali su veću spremnost da iznose intimne podatke i češće su komunicirali online.

Dosadašnja ispitivanja veze prekomjerne upotrebe interneta i psihičke dobrobiti su malobrojna, vjerojatno zbog činjenice da se prekomjerna upotreba interneta kao specifičan oblik ovisnosti promatra prije svega s aspekta medicinskog modela. No, postoje i autori koji su ovoj problematici pristupili s aspekta pozitivne psihologije. Tako, nasuprot istraživanjima koja su za cilj imala utvrđivanje skupa simptoma ovisnosti o internetu i kojima je potvrđena veza prekomjerne upotrebe interneta i depresivnosti ili anksioznosti stoji istraživanje Grossa, Juvonen i Gable (2002) koje govori u prilog tezi da internet nema negativan utjecaj na mentalno zdravlje ako već ne postoji neki psihopatološki poremećaj ili predispozicija za razvijanje ovisničkog ponašanja. Ispitujući socijalni aspekt upotrebe interneta i psihičku dobrobit adolescenata navedeni autori nisu utvrdili povezanost psihičke dobrobiti s generalnom upotrebom interneta.

Psihicka dobrobit

Suvremena teorijska razmatranja psihičke dobrobiti mogu se podijeliti u 3 velike grupe: teorije utjecaja adaptacije i genetskih predispozicija, teorije nalaženja zadovoljstva u aktivnosti – procesu i teorije zadovoljenja potreba i ciljeva. Pripadnici prve grupe ističu element stabilnosti psihičke dobrobiti i smatraju da se ljudi rađaju sa stanovitim temeljnim nivoom sreće na koju životni događaji samo privremeno utječu, te da se pojedinci prije ili poslije adaptiraju na nove životne uvjete i “vraćaju” na svoj temeljni nivo sreće, a samim tim je, dugoročno gledano, besmisleno pokušavati povećavati nečiju sreću (Byrnes, 2005). Ideja da angažiranje u nekoj, pojedincu ugodnoj, zanimljivoj aktivnosti i uživanje u samom procesu osigurava sreću osnovno je teorijsko polazište pripadnika teorija nalaženja zadovoljstva u aktivnosti (Csikszentmihalyi, 1991).

Kada govorimo o teorijama zadovoljenja potreba i ciljeva, s obzirom na filozofsku osnovu možemo razlikovati dvije velike podgrupe: eudaimonistički orijentirane teorije i hedonistički orijentirane teorije. Eudaimonistički orijentirani teoretičari diferenciraju subjektivnu sreću i blagostanje, smatrajući da zadovoljenje svake pojedinačne želje ili potrebe, koje je praćeno osjećajem sreće ne uzrokuju nužno dobrobit, te da psihičku dobrobit čini život u skladu s istinskim selfom, odnosno ostvarenje pojedinčevih maksimalnih potencijala.

Autori hedonističkog pristupa, koji je teorijska osnova ovog rada, dobrobit definiraju kao spoj subjektivne sreće i težnje za osjećajem zadovoljstva nasuprot nezadovoljstvu, uključujući i sve procjene dobrih i loših elemenata života. Tako, Diener

(1984) subjektivnu dobrobit definira kao pojedinačevu evaluaciju vlastitog života koja obuhvaća zadovoljstvo životom, nisku razinu neugodnih i prisutnost pozitivnih osjećaja i raspoloženja, te razlikuje dva visoko povezana aspekta: kognitivni i afektivni. Kognitivni aspekt čini subjektivna procjena pojedinačevog zadovoljstva životom i njegovim pojedinim aspektima, a afektivni aspekt obuhvaća ugodna ili neugodna raspoloženja i emocije. Ako osoba ima visoku subjektivnu dobrobit, ona je zadovoljna životom, često radosna i rijetko osjeća neugodne emocije poput tuge ili bijesa. Ako osoba ima nisku subjektivnu dobrobit, ona je nezadovoljna životom, rijetko osjeća sreću, a često osjeća tugu i bijes (Diener, Suh i Oishi, 1997). Značajno je naglasiti da je prema hedonistički orijentiranim autorima, subjektivna dobrobit subjektivna procjena pojedinca, te da ne postoji neki objektivni kriterij na osnovi kojega se vrši procjena.

Dosadašnja ispitivanja petofaktorskog modela ličnosti i subjektivne dobrobiti pokazala su da ekstraverzi imaju višu subjektivnu dobrobit (Diener, Sandvik, Pavot i Fujita, 1992). Ugodnost i savjesnost umjereno koreliraju sa subjektivnom dobrobiti. No, ovu korelaciju može moderirati i socijalna poželjnost. U većini kultura osobe koje su ugodne i savjesne dobivaju više pozitivnih potkrepljenja od drugih i stoga mogu doživjeti veću subjektivnu dobrobit. Ako je pretpostavka da su ugodnost i savjesnost povezane sa subjektivnom dobrobiti zbog strukture potkrepljenja točna, onda se njihova relacija sa subjektivnom dobrobiti može razlikovati s obzirom na kulturu. Otvorenost novim iskustvima prije može biti povezana s intenzitetom emocija (i ugodnih i neugodnih) nego s hedonističkom ravnotežom. Larsen i Diener (1987) sugeriraju da emocionalna napetost može utjecati na kvalitetu nečije sreće – bez obzira na to je li netko pun poleta, zadovoljan ili žalostan, sjetan.

Diener i Lucas (1999) smatraju da nalazi koji upućuju na povezanost petofaktorskog modela ličnosti i subjektivne dobrobiti nisu iznenađujući s obzirom na to da je pozitivan afektivitet jedna od karakteristika ekstraverzije, a neuroticizam je gotovo definiran negativnim afektivitetom. Također, ovi autori smatraju da su savjesnost, ugodnost i otvorenost prema iskustvima slabije povezane sa subjektivnom dobrobiti zbog toga što imaju izvor u “nagradama u okolini”. Drugim riječima, ove tri crte su pod mnogo većim utjecajem sredine u odnosu na ekstraverziju i neuroticizam.

Kao što je već rečeno, dosadašnja istraživanja koja su se bavila odnosom upotrebe interneta i psihičke dobrobiti su malobrojna. S jedne strane postoje istraživanja koja potvrđuju povezanost negativnih mentalnih stanja i prekomjerne upotrebe interneta i na temelju njih se u klasifikaciju mentalnih bolesti uvodi ovisnost o internetu kao zasebna dijagnostička kategorija. Međutim, postoje i istraživanja u kojima nije utvrđena povezanost prekomjerne upotrebe interneta i pada nivoa psihičke dobrobiti. U nastojanju da s aspekta pozitivne psihologije doprinesemo boljem razumijevanju fenomena prekomjerne upotrebe interneta i njegovih korelata, postavili smo cilj da ispitamo povezanost prekomjerne upotrebe interneta s osobinama ličnosti i zadovoljstvom životom na uzorku korisnika interneta iz Srbije, te s određenim sociodemografskim varijablama.

METODA

Uzorak

Uzorak je činilo 186 korisnika interneta iz Srbije, 67 (35,6%) muškog i 121 (64,4%) ženskog spola. Dob ispitanika obuhvaćala je raspon od 15 do 54 godine, pri čemu je prosječna dob ispitanika bila 28 godina.

Devedeset šest (51,1%) ispitanika je visoko obrazovano, a 85 (45,2%) ih ima srednju naobrazbu. Zaposlen je 81 ispitanik (43,1%), 70 ispitanika (37,2%) je nezaposleno, a 35 ispitanika (18,6%) studira. U braku je 49 (26,1%) ispitanika, 139 ispitanika (73,9%) nije u braku.

Detaljan prikaz vremena korištenja interneta ispitanika iz uzorka nalazi se u tablici 1.

Tablica 1. Ukupno vrijeme upotrebe interneta i vrijeme tijekom tjedna provedeno na internetu

Ukupno vrijeme upotrebe interneta	f	%	kumul. %	Vrijeme provedeno na internetu tijekom tjedna	f	%	kumul. %
do 1 god.	11	5,9	5,9	0 h	1	0,5	0,5
1 do 2 god.	21	11,2	17,0	do 5 h	30	16,0	16,5
2 do 3 god.	27	14,4	31,4	5 - 7 h	19	10,1	26,6
3 do 5 god.	31	16,5	47,9	7 - 10 h	40	21,3	47,9
5 do 7 god.	25	13,3	61,2	10 - 15 h	43	22,9	70,7
više od 7 god.	73	38,8	100,0	15 - 20 h	17	9,0	79,8
Ukupno	188	100,0		više od 20 h	38	20,2	100,0
				Ukupno	188	100,0	

Instrumenti

U istraživanju su korišteni sljedeći instrumenti:

Opći upitnik o demografskim varijablama i korisničkim navikama – konstruiran za potrebe istraživanja, sadrži 12 pitanja o demografskim karakteristikama i korisničkim navikama ispitanika pri upotrebi interneta.

Big Five Inventory – BFI (John, Donahue, Kentle, 1991) jest operacionalizacija modela Pet velikih dimenzija ličnosti, sadrži 44 čestice i 5 podljestvica: ekstraverzija, neuroticizam, otvorenost iskustvu, ugodnost i savjesnost. Viši rezultat označava veću izraženost crte koju mjeri podljestvica.

Skala zadovoljstva životom (Diener, Emmons, Larsen i Griffin, 1985) – skala s pet čestica namijenjena mjerenju stupnja zadovoljstva životom. Ispitanici na skali

od 1 do 7 iskazuju stupanj slaganja s tvrdnjom. Visok ukupni rezultat upućuje na visoko zadovoljstvo životom.

Skala poremećaja upotrebe interneta (Hinić, 2007) kvantitativno mjeri prisutnost potencijalnih simptoma ovisnosti o internetu. Sastoji se od 20 čestica na koje ispitanik odgovara pomoću petostupanjske Likertove skale. Skala ovisnosti o internetu je adaptirana i nije normirana na domaćoj populaciji te nismo klasificirali ispitanike po predloženim nivoima ovisnosti (Young, 1998), ali smo ih uzeli u obzir pri interpretaciji rezultata.

REZULTATI

Na početku smo ispitali razlike u pogledu rezultata na skali poremećaja upotrebe interneta s obzirom na spol, naobrazbu, radni status i bračno stanje. Dobiveni rezultati prikazani su u sljedećim tablicama:

Tablica 2. Spolne razlike u upotrebi interneta

Spol	AS	SD	t	p	veličina efekta – r
muškarci	40,03	16,03	2,196	0,03	0,171
žene	35,08	12,27			

Tablica 3. Stupanj naobrazbe i upotreba interneta

Naobrazba	AS	SD	t	p	veličina efekta – r
visoka	34,27	13,53	-2,470	0,014	0,193
srednja	39,29	13,78			

Tablica 4. Razlike ispitanika u upotrebi interneta u odnosu na radni status

Radni status	AS	SD	F	p
zaposlen	32,02	9,24	10,332	0,000
nezaposlen	41,63	17,38		
student	38,97	11,59		

Post hoc ispitivanje razlika između pojedinačnih grupa t testovima pokazalo je statistički značajnu razliku između zaposlenih s jedne, i nezaposlenih i studenata s druge strane u prekomjernom korištenju interneta. Nezaposleni i studenti imaju statistički značajno više rezultate na Skali poremećaja upotrebe interneta od zaposlenih ispitanika.

Tablica 5. Razlike u upotrebi interneta u odnosu na bračno stanje

Bračni status	AS	Std	t	p	veličina efekta - r
u braku	33,14	13,01	-2,193	0,03	0,159
nije u braku	38,15	13,99			

Zadovoljstvo životom, crte ličnosti i poremećaj upotrebe interneta

Za ispitivanje mogućnosti predikcije poremećaja upotrebe interneta na osnovi nivoa zadovoljstva životom i crta petofaktorskog modela ličnosti, te za utvrđivanje pojedinačnog doprinosa prediktorskih varijabli u objašnjavanju prekomjerne upotrebe interneta primijenjena je hijerarhijska regresijska analiza. Kriterijska varijabla je bila upotreba interneta. U prvom koraku su u analizu kao prediktori uvedene crte ličnosti, u drugom zadovoljstvo životom, a u trećem dalje prikazane sociodemografske varijable, pri čemu je radni status podijeljen tako da jednu kategoriju čine zaposleni, a drugu studenti i nezaposleni sukladno prethodno prikazanim rezultatima.

Rezultati prikazani u Tablicama 6 i 7 pokazuju da je doprinos crta ličnosti u objašnjavanju poremećaja upotrebe interneta statistički značajan, odnosno da crte ličnosti objašnjavaju 22,7% varijance prekomjerne upotrebe interneta. Točnije, toliki postotak varijance objašnjava crta Savjesnosti, budući da se ona pokazala kao jedini statistički značajan prediktor poremećaja upotrebe interneta među crtama ličnosti. Uvođenje zadovoljstva životom kao prediktora nije dovelo do poboljšanja prediktivne moći modela, usprkos činjenici da je zadovoljstvo životom u statistički značajnoj korelaciji s poremećajem upotrebe interneta. Parcijalna korelacija zadovoljstva životom i prekomjerne upotrebe interneta statistički je neznčajna kada je Savjesnost već uključena u model. Imajući u vidu ovaj nalaz, proveden je Sobelov test medijacije za pretpostavku da je Savjesnost medijator veze između zadovoljstva životom i prekomjerne upotrebe interneta koji je dao statistički značajan rezultat ($z = -4,4466$, $p < 0,001$). Ovaj rezultat govori u prilog iznesenoj pretpostavci da se veza između zadovoljstva životom i poremećaja upotrebe interneta ostvaruje posredno preko Savjesnosti.

Tablica 6. Predikcijska moć testiranih modela

Model	R	R ²	Korigirano R ²	p
crte ličnosti	0,476	0,227	0,204	0,000
crte ličnosti + zadovoljstvo životom	0,477	0,228	0,200	0,000
crte ličnosti + zadovoljstvo životom + sociodemografske varijable	0,564	0,318	0,279	0,000

Tablica 7. Parametri modela

r. br. koraka	Prediktori	Beta	t	p	Korelacija nultog reda	Parcijalna korelacija	Semi-parcijalna korelacija
1	Neuroticizam	0,061	0,730	0,466	0,303	0,054	0,048
	Ekstraverzija	-0,111	-10,445	0,150	-0,313	-0,107	-0,094
	Otvorenost za iskustvo	0,001	0,019	0,985	-0,138	0,001	0,001
	Suradljivost	-0,079	-10,024	0,307	-0,265	-0,076	-0,067
	Savjesnost	-0,342	-40,360	0,000*	-0,446	-0,307	-0,284
2	Neuroticizam	0,061	0,808	0,420	0,303	0,060	0,053
	Ekstraverzija	-0,111	-10,479	0,141	-0,313	-0,109	-0,097
	Otvorenost za iskustvo	0,001	-0,001	0,999	-0,138	0,000	0,000
	Suradljivost	-0,079	-10,043	0,298	-0,265	-0,077	-0,068
	Savjesnost	-0,342	-40,329	0,000*	-0,446	-0,306	-0,283
	Zadovoljstvo životom	0,061	0,467	0,641	-0,209	0,035	0,031
3	Neuroticizam	0,080	0,080	0,335	0,298	0,073	0,060
	Ekstraverzija	-0,116	-0,116	0,122	-0,308	-0,117	-0,097
	Otvorenost za iskustvo	0,056	0,056	0,402	-0,132	0,063	0,052
	Suradljivost	-0,053	-0,053	0,478	-0,262	-0,054	-0,044
	Savjesnost	-0,317	-0,317	0,000*	-0,447	-0,292	-0,253
	Zadovoljstvo životom	0,035	0,035	0,638	-0,211	0,036	0,029
	Spol	-0,153	-0,153	0,019*	-0,176	-0,175	-0,147
	Školska sprema	0,069	0,069	0,323	0,188	0,075	0,062
	Bračno stanje	-0,005	-0,005	0,947	0,149	-0,005	-0,004
	Radni status	0,252	0,252	0,001*	0,311	0,244	0,208

Konačno, uvođenje sociodemografskih varijabli u model, u trećem koraku, pokazalo je da su uz savjesnost statistički značajni prediktori i spol i radni status, zajedno dajući konačni model koji objašnjava 31,8% varijance rezultata na Skali poremećaja upotrebe interneta, tj. 27,9% varijance kada se izvrši korekcija za broj prediktora u modelu.

RASPRAVA

Rezultati su pokazali da muški ispitanici pokazuju viši stupanj prekomjerne upotrebe interneta u odnosu na ispitanice. Dosadašnja istraživanja nisu dala konačan odgovor na pitanje postojanja spolnih razlika u prekomjernoj upotrebi interneta. Bugarski (2003) je utvrdila dominaciju muških ispitanika u potrebi za sve dužim boravkom na internetu, sklonosti k uspostavljanju socijalne interakcije putem interneta, doživljavanju interneta kao izvora ugodnosti i zadovoljstva, te subjektivnim žalbama na tjelesne smetnje (korisnici ističu pojavu somatskih tegoba nastalih na-

kon dužeg boravka na internetu). Kao moguće objašnjenje ovakve spolne raspodjele Bugarski (2003) navodi da muškarcima više odgovaraju internetske aktivnosti koje čine sadržaj izoliranih faktora, za razliku od žena, koje bi eventualno preferirale nešto drugačije teme, a koje nisu sadržane u okviru ova četiri faktora. Golčevski i Milanović (2003) navode da u zemljama u kojima nije rasprostranjena upotreba interneta u kliničkim grupama dominiraju muškarci, a Madden i Rainie (2003) da žene dominiraju u prekomjernoj upotrebi u zemljama u kojima je razvijeno korištenje Interneta, premda razlika najčešće nije značajna. Hinić (2008b) je u ispitivanju korisničkih profila ovisnika o internetu u Srbiji utvrdio blagu dominaciju žena u kliničkoj populaciji, pri čemu treba spomenuti da sam autor skreće pažnju na to da se rezultat ne smije generalizirati s obzirom na način selekcije uzorka. Pri objašnjenju dobivene dominacije muških ispitanika u prekomjernoj upotrebi interneta autori ovog rada pretpostavljaju da su muškarci u našoj kulturi još uvijek više upućeni na upotrebu računala, pa samim tim i više koriste internet nego žene. U prilog ovom objašnjenju može se navesti i činjenica da je postotak muškaraca koji se bave tehničkim zanimanjima značajno veći u odnosu na žene, za koje su još uvijek prije rezervirana zanimanja humanističke i edukativne orijentacije. Razlika nalaza u odnosu na Hinićevo (2008b) istraživanje može se raspraviti i s aspekta primijenjene metodologije. U našem istraživanju nije vršena selekcija uzorka s obzirom na dijagnosticirani poremećaj Ovisnosti o internetu, već je upitnik korišten na nekliničkoj populaciji. S obzirom na to da su žene sklonije traženju socijalne podrške i stručne pomoći, možemo postaviti pitanje efekta medijacije sklonosti traženja pomoći na dobivenu spolnu razliku u Hinićevu istraživanju.

Kada govorimo o naobrazbi, utvrđena je statistički značajna razlika među grupama ispitanika koji imaju visoku i srednju naobrazbu. Ispitanici sa srednjom naobrazbom više pretjeruju u korištenju interneta nego ispitanici s visokom naobrazbom. S druge strane, ovakav nalaz je u skladu s istraživanjima provedenim na domaćoj populaciji (Bugarski, 2003; Hinić, 2008a). Zanimljiva je i činjenica da, iako sama za sebe statistički značajno povezana s poremećajem upotrebe interneta, školska sprema nije statistički značajan prediktor u postavljenom regresijskom modelu. Detaljnija analiza podataka pokazala je da je to stoga što je u našem uzorku školska sprema povezana s radnim statusom – većina zaposlenih su ljudi s visokom naobrazbom, dok su ispitanici sa srednjom naobrazbom većinom nezaposleni ili studenti.

Ispitivanje radnog statusa pokazalo je da su u upotrebi interneta najneumjereniji nezaposleni ispitanici, od kojih numerički manju, ali ne i statistički značajno manju prosječnu vrijednost imaju studenti i na kraju zaposleni ispitanici, koji su najumjereniji u upotrebi interneta. Možemo pretpostaviti da nezaposleni ispitanici imaju značajno više slobodnog vremena nego zaposleni, te da samim tim raspolažu i s više vremena koje mogu potrošiti na internet; nemaju vanjsko ograničenje u smislu profesionalnih obaveza i lakše prelaze granicu od normalne ka prekomjernoj upotrebi interneta. U ovom istraživanju nisu ispitivani uzroci nezaposlenosti i eventualne razlike u upotrebi interneta s obzirom na to. Ako uzmemo u obzir da nezaposlenost,

odnosno dobivanje otkaza ima pretežno negativan utjecaj na samopoštovanje osobe, eventualno objašnjenje poremećaja upotrebe interneta kod nezaposlenih možemo pronaći u mogućnosti da se putem interneta, iako kratkotrajno, relativno brzo može popraviti narušena slika o sebi kao kompetentnoj osobi. Igranjem online igrice, na primjer, postiže se instant osjećaj uspješnosti, dok socijalne mreže mogu biti značajan izvor potpore.

Utvrđene su i značajne razlike u upotrebi interneta u odnosu na to jesu li ispitanici u braku. Ispitanici koji nisu u braku su skloniji poremećaju upotrebe interneta nego ispitanici koji su u braku. Zajednički život i bliski emotivni odnos najčešće ispunjavaju potrebu za pripadanjem i socijalnom interakcijom, te ih nije potrebno tražiti u virtualnom svijetu. Također, vjerojatno je da zajednički život, posebno roditeljstvo, ostavlja manje slobodnog vremena za boravak na internetu, a time i prilike da se razvije poremećaj upotrebe. Uz to, u našem uzorku ispitanici koji su u braku značajno su češće zaposleni nego oni koji nisu u braku, što je još jedan faktor koji dovodi da smanjenja prilika da se razvije prekomjerna upotreba. To je također i razlog što bračno stanje, iako statistički značajno povezano s poremećajem upotrebe interneta, u testiranom modelu nije statistički značajan prediktor.

Visoka subjektivna dobrobit jedan je od indikatora mentalnog zdravlja, te je bilo očekivano postojanje korelacije poremećaja upotrebe interneta i nižeg nivoa zadovoljstva životom. Ova korelacija je na našem uzorku i dobivena (-0,209), međutim vidimo da u ispitivanom regresijskom modelu zadovoljstvo životom nije bilo statistički značajan prediktor kada je u model već uključena Savjesnost. Test medijacije pokazao je da veza između zadovoljstva životom i prekomjerne upotrebe interneta, iako postoji, nije direktna, već da se ostvaruje posredno preko Savjesnosti. Ako usporedimo ovaj nalaz s nalazom Grossa i suradnika (2002) u kojem nije utvrđena povezanost razine psihičke dobrobiti i opće upotrebe interneta, možemo konstatirati da ni ovdje nije dobivena direktna veza ova dva konstrukta, ali jest posredna.

Kao i kod prikazanih istraživanja (Hamburger i Ben-Artzi, 2000; Hinić 2007) koja pokazuju povezanost povećane upotrebe interneta s ekstraverzijom i neuroticizmom i ovdje je ta relacija dobivena, ali je regresijska analiza pokazala da je varijanca koju ove dvije osobine ličnosti dijele s poremećajem upotrebe interneta ista ona koju objašnjava Savjesnost, te da stoga u regresijskom modelu ove dvije osobine ličnosti nisu statistički značajni prediktori. Od svih crta petofaktorskog modela ličnosti jedino je Savjesnost značajan prediktor poremećaja upotrebe interneta, odnosno što niži rezultat ispitanici postižu na podljestvici Savjesnost upitnika BFI, to viši rezultat postižu na skali Poremećaja upotrebe interneta. Dobivena povezanost ne iznenađuje kada uzmemo u obzir da dimenzija Savjesnosti obuhvaća potrebu za kontrolom nasuprot impulzivnosti, opreznost, pouzdanost, odgovornost, sklonost k napornom radu i postignuću. Iz prethodnog proizlazi da je malo vjerojatno da će osobe koje imaju dobru samokontrolu, pouzdane su i odgovorne pretjerano upotrebljavati internet, dok će impulzivne, nepouzdana i neodgovorne osobe vjerojatno pokazivati izraženiju tendenciju prekomjerne upotrebe interneta.

Na kraju, sumiranjem svih rezultata istraživanja možemo reći da osobe muškog pola, srednje obrazovane, nezaposlene i samci dominiraju u prekomjernoj upotrebi interneta. Savjesnost kao crta ličnosti značajan je prediktor prekomjerne upotrebe interneta, dok je nivo psihičke dobrobiti samo posredno povezan s prekomjernom upotrebom interneta.

LITERATURA

- Beard, K., Wolf, E. (2001). Modification in the Proposed Diagnostic Criteria for Internet Addiction. *Cyber Psychology and Behavior*, 4, 377-383.
- Bugarski, V. (2003). Zavisnost od interneta – na putu ka novoj dijagnostičkoj kategoriji. *Aktuelnosti iz neurologije, psihijatrije i graničnih područja*, 11, 50-56.
- Byrnes S. (2005). *The Hedonic Treadmill*. Science B62, TF: Nina Strohminger. Preuzeto s: www.reproductive-revolution.com/byrnes-hedonictreadmill.pdf.
- Csikszentmihalyi, M. (1991): *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper & Row.
- Diener, E., Suh, E., Oishi, S. (1997): *Recent Findings on Subjective Well-Being*. Illinois: University of Illinois.
- Diener, E. (1984): Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., Griffin, S. (1985): The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Diener, E., Lucas, R. (1999): Personality and Subjective Well-being. U D. Kahneman, E. Diener, N. Schwartz (ur.), *Well-being: The Foundations of Hedonic Psychology* (213-229). New York: Russell-Sage.
- Diener, E., Sandvik, E., Pavot, W., Fujita, F. (1992). Extraversion and subjective well-being in a U.S. national probability sample. *Journal of Research in Personality*, 26, 205-215.
- Golčevski, N., Milanović, G. (2003). *Globalni građani – Empirijska studija korisnika Interneta u Srbiji 2003*. Beograd: CePIT.
- Gross, E., Juvonen, J., Gable, S. (2002). Internet use and well-being in adolescence. *Journal of Social Issues*, 58, 75-90.
- Ha, J. (2007). Depression and Internet Addiction in Adolescents. *Psychopathology*, 40, 424-430.
- Hamburger, Y., Ben-Artzi, E. (2000). The relationship between extraversion and neuroticism and the different uses of the Internet. *Computers in Human Behavior*, 16, 441-449.
- Hamburger, Y., Ben-Artzi, E. (2003). Loneliness and internet use. *Computers in Human Behavior*, 19, 71-80.
- Hinić, D. (2007). Upotreba Interneta i društveni život njegovih korisnika. *Empirijska istraživanja u psihologiji XIII, knjiga apstrakata*. Filozofski fakultet, Beograd.
- Hinić, D. (2008a). *Uticaj povećane upotrebe interneta na mentalno zdravlje*. Medicinski fakultet, Univerzitet u Kragujevcu, Kragujevac, doktorska disertacija.
- Hinić, D. (2008b). Korisnički profili Internet zavisnika u Srbiji. *Psihologija*, 41, 435-453.

- Hinić, D. (2008c). Simptomi i dijagnostička klasifikacija internet zavisnosti u Srbiji. *Pri-menjena psihologija*, 2), 43-59.
- Hinić, D., Mihajlović, G., Djukić-Dejanović, S., Jovanović, M. (2007). Povećana upotreba Interneta i socijalna izolacija. *Engrami*, 29, 47-62.
- John, O., Donahue, E., Kentle, R. (1991). *The Big Five Inventory – Version 4a and a54*. Berkley, CA: University of California, Berkeley, Institute of Personality and Social Research.
- Larsen, R., Diener, E. (1987). Affect intensity as an individual difference characteristic: A review. *Journal of Research in Personality*, 21, 1-39.
- Madden, M., Rainie, L. (2003). *America's Online Pursuits: The Changing Picture of Who's Online and What They Do*. Washington, DC: Pew Internet & American Life Project.
- Peris, R., Gimeno, M. A., Pinazo, D., Ortet, G., Carrero, V., Sanchez, M., Ibanez, I. (2002). Online Chat Rooms: Virtual Spaces of Interaction for Socially Oriented People. *Cyber-Psychology & Behavior*, 5, 43-51.
- Peter, J., Valkenburg, P. M., Schouten, A.P. (2005). Developing a Model of Adolescent Friendship Formation on the Internet. *CyberPsychology & Behavior*, 8, 423-430.
- Petrović, M. (2005). *Internet kao mesto susreta: odnosi na mreži*. E-volucija. CePIT. Preuzeto sa: <http://www.bos.rs/cepit/evolucija/html/11/odnosi.htm>
- Shotton, M.A. (1991). The costs and benefits of 'computer addiction'. *Behaviour and Information Technology*, 10, 219-230.
- Yang S, Tung C. (2007). Comparison of Internet addicts and non-addicts in Taiwanese high school. *Computers in Human Behavior*, 23, 79-96.
- Young, K. (1998). Internet addiction: The emergence of the new clinical disorder. *Cyber Psychology and Behavior*, 1, 237-242.

EXCESSIVE USE OF THE INTERNET, LIFE SATISFACTION AND PERSONALITY FACTORS

Abstract

The goal of the paper was exploration of relations between excessive internet use and a set of sociodemographic factors, life satisfaction and personality traits. For that purpose a sample of 186 internet users was asked to complete the Big Five Inventory (BFI), the Life Satisfaction Scale and the Internet Addiction Scale, as well as a questionnaire used to assess a set of sociodemographic variables. The results showed that males with a secondary education, who are unemployed and not married are more prone to excessive use of internet when compared to other participants. Excessive internet use was found to be related with several of the Big Five personality traits, but when independent contributions to the prediction of the phenomenon are considered, the only statistically significant predictor of the examined personality traits was Conscientiousness. This trait also has the single greatest correlation with excessive internet use of the five considered personality traits. Relative to life satisfaction, the results showed

that the relation of this construct to excessive internet use is not a direct one, but that it is mediated by Consciousness.

Key words: excessive internet use, life satisfaction, personality traits, adults

Primljeno: 27. 03. 2012.